

De **Werkgroep Liturgie** denkt na over de vorm van de eredienst. Deze kijkt hierbij ook naar andere kerken en gezindten en de vormen die zij hanteren. Deze keer wil ik graag samen met u kijken naar **liturgie en hèt 'Ere zij God'** en de volgende gedachten met u delen ter overweging.

In de werkgroep liturgie hebben we een tijdje geleden op een gegeven moment wat gediscussieerd over het zingen van hèt 'Ere zij God' tijdens de eredienst met Kerst. Kun je dat ouderwetse en langdradige 'Ere zij God' nog wel zingen? Er zijn alternatieven genoeg. Of is Kerst zonder 'Ere zij God' zoiets als Koningsdag zonder Wilhelmus?

Over het ontstaan van het lied is weinig zeker. Het lied verscheen voor het eerst in druk in [1857](#) in de zangbundel 'Het nachtegaaltje', samengesteld en geschreven door tekstdichter Isaac Bickers (1833-1903). In 1916 publiceerde [Johannes de Heer](#) het lied in de Kerstzang bundel voor koor en huisgezin. Grappig dat in de titel van deze bundel wordt vermeld dat het niet bestemd is voor gebruik in de kerk. Het 'Ere zij God' werd tevens opgenomen in de liedbundel 'Kun je nog zingen, zing dan mee', eerste druk in 1906. In de jaren 30 van de 20e eeuw werd het voor het eerst opgenomen in officiële zangbundels van diverse Nederlandse kerkgenootschappen. In 1933 werd het een van de 'Eenige Gezangen van de [Gereformeerde Kerken in Nederland](#)', een verzameling liederen die een aanvulling vormden op de al bestaande 150 berijmde [Psalmen](#). Hierdoor werd het lied snel populair.

De oorsprong van de melodie is niet helemaal duidelijk. Volgens Isaac Bickers was de muziek gecomponeerd door de Pruisische musicus en predikant Franz Albert Schultz (1692-1763). Franz Albert Schultz studeerde theologie en filosofie in Halle (Duitse deelstaat Saksen-Anhalt), broedplaats van het piëtisme¹. Hij was o.a. werkzaam als predikant bij het leger.

Vanaf 1731 was hij naast predikant ook hoogleraar en directeur van het 'Collegium Fridericianum in Königsberg = het huidige Kaliningrad. Hij hield zich bezig met het kerklied. Vermoedelijk is hij de componist van het oorspronkelijke 'Ere zij God'. Op dit Collegium werd ook het vak muziek onderwezen. De dag werd altijd met een lied afgesloten. Interessant is dat we volgens een lexicon uit 1743 weten dat het Collegium een eigen liedboek had. Zo goed als zeker heeft Schulz daaraan meegewerkt of het samengesteld. Van dit liedboek zijn tot nog toe geen exemplaren terug gevonden. Velen menen dat we met het 'Ere zij God' te maken hebben met Pruisische mars. Dat is, dus, niet helemaal juist. Wel kunnen we zeggen dat het om een marsachtige melodie gaat, waarvan de oorsprong te vinden is in Pruisen.

¹ Het piëtisme was een innig vrome richting binnen het protestantisme tijdens de 17^e en 18^e eeuw.

Deze historische gegevens zeggen natuurlijk nog niets over de vraag of je het 'Ere zij God' wel of niet met Kerst in de kerk tijdens de eredienst kunt zingen. In de discussie binnen onze werkgroep liturgie vielen woorden als 'smaak' en 'kwaliteit'. Is smaak subjectief en kwaliteit objectief? Is het gevoel tegenover verstand? Als je gevoel en verstand tegen elkaar uitspeelt, krijg je een hopeloze discussie. En, doet dit er allemaal toe? Nee, wij hebben, immers, onze mening er al lang over. We willen een lied graag zingen of niet. Argumenten zijn dan van minder belang. Of zoals vaak in kringen van hymnologen² wordt gezegd: het gaat niet om de kwaliteit, het is gewoon een kwestie van nestgeur en nostalgie. Daarom willen de doopsgezinden vandaag graag de winden Gods blijven voelen. Telt menige confessionele zijn of haar zegeningen nog steeds één voor één. En iemand uit de oecumenisch-protestantse richting zal blijven zingen van een aarde die vervuld is van goedertierenheid, goddelijk geduld en goddelijk beleid. En dat verlangen is in principe legitiem. Valt over smaak dan niet te twisten? Zeker wel, omdat smaak gevormd moet worden.

Dan heb je geen mensen nodig die anderen niet de ruimte laten wat ze mooi vinden, maar mensen die een ander meenemen en een weg wijzen.

Natuurlijk is elk kerklied te beoordelen op kwaliteit. Dan moet gelet worden op theologische, poëtische en muzikale aspecten. Gewoon eens een tekst van een lied declameren als was het een gedicht, zegt al veel over de poëtische zeggingskracht. Doe je dat met 'Ere zij God', dan merk je de zwakte. De tekst van het lied bevat slechts een paar kernzinnen waarop een paar keer gevarieerd wordt. Was het geen lied, maar alleen een acclamatie, of een canon, dan lag het heel anders. Zo ook het theologische aspect: wat staat er eigenlijk in de tekst? Klopt dat wel: 'in de mensen een welbehagen'? In veel oude handschriften staat: in mensen *van* het welbehagen. Dat is het eeuwige welbehagen van God. Daar is alles uit voortgekomen. Het gaat op het kerstfeest om het Kind vanuit het eeuwige welbehagen *van* God.

² Hymnoloog: wetenschapper van het kerklied. Hymnologie is een onderdeel van de studie van kerkmuziek.

De Naardense Bijbel beschrijft in psalm 89 : 18:

‘Want hun luister, hun sterkte zijt gij,

met *uw welbehagen*

verhoogt gij onze hóorn!’

Verder maken de melodiewendingen en de vele herhalingen de melodie zwak.

Als het over de vraag gaat: ‘wat zingen we wel en wat zingen we niet’ in de eredienst, dan moeten we ons niet laten leiden door persoonlijke gevoelens. Dan doet vakkennis van de kerkmusicus er echt wel toe. De vraag is: hoe gaan we daar mee om? In de opleiding van predikanten wordt weinig aandacht gegeven aan liturgie en vaak helemaal niet aan kerkmuziek. En toch heeft een predikant elke week met deze vragen te maken. Want de liturgie en in het bijzonder de liturgische zang is een theologische vindplaats.

Het kerklied is een gemeenschapslied, waarbij niet de meeste stemmen tellen als de vraag aan de orde is wat er gezongen wordt. De keuze van wat gezongen wordt, moet goed overwogen worden. De kerkmusicus heeft hier een sleutelpositie.

Onze ordinanties bij de kerkorde melden dat de kerkdiensten onder verantwoordelijkheid vallen van de kerkenraad. (waarbij de kerkenraad natuurlijk niet bepaalt wat er gezongen wordt). Maar die verantwoordelijkheid van de kerkenraad 'geschiedt met inachtneming van de bijzondere verantwoordelijkheid van de predikant voor de bediening van Woord en sacramenten en van de kerkmusicus voor de kerkmuziek' (Ordinantie 5). Kunnen we dat in onze praktijk waarmaken: recht doen aan de verantwoordelijkheid van de predikant én die van de kerkmusicus? Of is dit artikel een dode letter? Daar kan alleen maar recht aan worden gedaan waar predikant en kerkmusicus intensief samen werken en goed met elkaar overleggen. Het is fijn als de samenwerking predikant en kerkmusicus goed is. Het kan frustrerend zijn als aan de eigen verantwoordelijkheid van de kerkmusicus geen recht wordt gedaan. Voor de praktijk betekent dat: alleen zingen waar predikant en organist zich van harte achter kunnen scharen. Want predikant en organist zijn samen de voorgangers in de liturgie. De grote toewijding waarmee predikanten bijbelteksten tot op punten en komma's exegetiseren, moet ook gelden voor de wijze van omgaan met andere aspecten van de liturgie zoals gebeden en liederen: vakkennis en toewijding zijn nodig.

In het nieuwe liedboek komt het ‘Ere zij God’ niet voor. Theologisch, poëtisch en muzikaal staan er betere liederen in; b.v. het lied ‘Eer zij God in onze dagen’ (nr. 487). U kunt ook zelf zoeken naar Kerst gloria liederen in ons Nieuw Liedboek. Ook zouden we het op de plek van het Gloria kunnen zingen. Of als er een liturgie is zonder een Kyrie en een Gloria, dan kunnen we het misschien zingen tijdens de Schriftlezing. Daarna vrolijk verder lezen over de herders. We kunnen er nog lang over discussiëren: in de Kerst eredienst wel of niet zingen van het ‘Ere zij God’. Echter, laten we er geen ‘messen om slijpen’. Daar is Kerst een te fijn volks- en familiefeest voor.

De werkgroep liturgie wenst u allen een gezegende Kerst.

'Ere zij God' duurt lang

Ik zou de kerstgeschiedenis vertellen.
De kleintjes kwamen kleintjes om het orgel staan.
Ik hoorde wel, dat iemand stond te bellen,
Maar onder 't zingen kon ik niet naar voren gaan.

'k Had anders eerst wel uit het raam gekeken,
Maar dat was nu, vond ik, de eer van God te na.
't Zou oneerbiedig zijn de zang te breken,
Wij zongen - tweede stem - het lied der eng'len na.

'Ere zij God' duurt lang en 'Vrede op aarde'.
Ik liet maar bellen tot het allerlaatst refrein.
Toen zag ik, Wie er door de ruiten staarde:
Het Kind vroeg in een kind, of Hij er bij mocht zijn.

Okke Jager
Uit: 'Worden als een kind'